

Zoxid ERNAZAROV,

Qarshi davlat universiteti, Filologiya fakulteti uquv ishlari bo'yicha dekan o'rinbosari, PhD

Qarshi davlat universiteti professori O.Asanova taqrizi asosida.

OLIV TA'LIMNI RIVOJLANTIRISHNI BOSHQARISHDA AXBOROT-KOGNITIV YONDASHUVNING PEDAGOGIK SALOHİYATI

Аннотация

Ushbu maqolada ijtimoiy-pedagogik tahlil jarayonida olingan umumiy (inferensial) bilimlar - barcha ta'lim agentlari manfaatlarini muvofiqlashtirish usuli sifatida ta'lim sifatiga (jarayon va natijaga) erishish rivojlanishni boshqarish uchun asos bo'lib xizmat qilishi tahlil qilingan. Ushbu mexanizmlar oliy ta'limni boshqarishning turli darajadagi nazariyalari bilan belgilanadi, ular "yangi boshqaruvchilik"ning rivojlanishi sharoitida innovatsionlikka ega bo'ladi.

Shuningdek, oliy ta'limning xilma-xilligi va o'zgaruvchanligi, uning dinamikligi va faolligi ushbu ma'lumotlar to'plamini tizimlashtirish, ularni guruhlash, tahlil qilish, doimiy monitoring, uning holatini to'g'irlab borish vazifalari keltirilgan.

Kalit so'zlar: oliy ta'lim, rivojlantirishni boshqarish, axborot-kognitiv yondashuv, pedagogik salohiyat.

ПЕДАГОГИЧЕСКИЙ ПОТЕНЦИАЛ ИНФОРМАЦИОННО-ПОЗНАВАТЕЛЬНОГО ПОДХОДА В УПРАВЛЕНИИ РАЗВИТИЕМ ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ

Аннотация

В данной статье анализируется, что общие (выводные) знания, полученные в процессе социально-педагогического анализа - достижение качества образования (процесса и результата) как способа согласования интересов всех образовательных агентов-служат основой управления развитием. Эти механизмы определяются различными уровнями теорий управления высшим образованием, которые приобретают инновационность в условиях развития "нового менеджмента". А также многообразие и изменчивость высшего образования, его динамичность и активность приведены задачи систематизации этого набора данных, их группировки, анализа, постоянного мониторинга, коррекции его состояния.

Ключевые слова: высшее образование, управление развитием, информационно-познавательный подход, педагогический потенциал.

PEDAGOGICAL POTENTIAL OF THE INFORMATION-COGNITIVE APPROACH IN THE MANAGEMENT OF THE DEVELOPMENT OF HIGHER EDUCATION

Annotation

This article analyzes the general (inferential) knowledge acquired in the process of socio-pedagogical analysis - the achievement of educational quality (process and result) as a way to coordinate the interests of all educational agents as a basis for managing development. These mechanisms are defined by different levels of higher education management theories, which gain innovation in the context of the development of "new stewardship". Also presented are the tasks of the diversity and variability of Higher Education, its dynamics and activity, systematization of this data set, their grouping, analysis, constant monitoring, correction of its state.

Keywords: higher education, development management, information and cognitive approach, pedagogical potential.

Kirish. Oliy ta'lim murakkab tashkiliy-texnik faol tizim xususiyatlariga to'liq javob berganligi sababli, bu "operativ, axborot, funksional-axborot va kognitiv boshqaruv fazolarida normativ, kompyuter, evristik va tashkiliy texnologiyalar bilan ishlash" imkonini beradi.

Boshqaruvning boshlang'ich nuqtasi, asosi axborot - ko'p yo'nalishli axborot oqimlari bo'lib, ular oliy ta'limning nazorat ta'sirini va javobini (tuzilmalar, ta'lim jarayonlari va vaziyatlar) belgilaydi.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili.

Axborot va idrok integratsiyasida axborot-kognitiv yondashuvning kelib chiqishi psixologiyada R.L.Solso, B.M.Velichkovskiy, Nayser va boshqalar idrok nazariyasining rivojlanishi sifatida aniqlagan, bunda hissiy xotirani rag'batlantirish orqali "harakat qilish" va "ma'lumotni qabul qilish, saqlash va qayta ishlash nuqtai nazaridan idrok etish jarayonining tavsiflab javob javob reaksiyasi qabul qilinadi. Bu yondashuv odam tomonidan aniq belgilangan boshlanishi (rag'batlantirishni ko'rsatish) va oxiri (reaksiya) bo'lgan stimulli ma'lumotni ketma-ket qayta ishlash akti davomida ongli tanlangan hissiy tasvirni yaratish mumkin emasligi sababli keng tarqalmagan. Bu bilan bog'liq muammo aniq - rag'batlantirishning subyektivligi va shunga ko'ra, boshqa subyekt tomonidan ko'rilganda sezilarli darajada o'zgarishi mumkin bo'lgan har qanday obyekt, jarayon yoki hodisaning subyektiv tasviri.

Tadqiqot metodologiyasi.

Oliy ta'limni rivojlantirishni boshqarishning o'ziga xos xususiyatlarini quyidagi qoidalar to'plami bilan tavsiflash mumkin:

1. Tuzilishi va bajariladigan funksiyalarining o'zgaruvchanligi, ya'ni oliy ta'limning strukturasi (sifat tarkibi) ham, funksiyalari ham turlicha bo'lishi mumkin. Masalan, ijtimoiy sharoitda har bir ta'lim oluvchining raqobatbardosh malaka darajasiga erishishi jamiyatning ijtimoiy moslashgan va faol a'zosi hislatlarini

egallashi kabi ahamiyatli emas, shaxsiy kontekstda esa buning aksi bo'ladi. Bu nafaqat vaqt bilan (tashkiliy-texnik tizimlar uchun), balki boshqaruv turi, atrof-muhitning tashqi o'zgarishlari, ta'lim tizimiga oid davlat siyosatining proyeksiyasi bilan ham bog'liq.

2. Maqsadlar matritsasining o'zgaruvchan vaziyatlarga to'liq mos kelmasligi, bu agentlar (subyekt-subyekt) xususiyatlari doirasidagi ta'lim munosabatlarining ko'p qirraliligi, faol tizim elementlari sifatida oliy ta'limning har bir agenti pozitsiyasidan kelib chiqadigan o'zgaruvchan maqsadlar bilan belgilanadi.

3. Oliy ta'lim qonuniyatlarining sifat va miqdoriy tavsiflarining yaqqol yetarli emasligi, uning funksiyalarini amalga oshirish uchun tashqi va ichki sharoitlar to'g'risida to'liq ma'lumotlar yo'qligi, bu to'liq ma'lumotlarga va maqsadlar va boshqaruv usullarining nomuvofiqligiga, ta'lim muassasalarining rivojlanish tizimi salohiyatini pasaytirishga olib keladi.

Tahlil va natijalar. Murakkab dinamik tizimlarni boshqarishda axborot yondashuvining yutuqlaridan foydalanib, oliy ta'limning axborot tavsifini (istalgan darajadagi) - tuzilma va aloqalarni olish mumkin. Biroq, ta'limni boshqarishda axborot yondashuvini qo'llashning tahlil qilingan imkoniyatlari oliy ta'limni rivojlantirishni boshqarish bo'yicha belgilangan vazifalarga nisbatan tortilgini ko'rsatadi. Bu yerda barcha turdagi ma'lumotlarning yig'indisi (tashkiliy, boshqaruv, o'quv) nafaqat ma'lum bir tarzda tashkil etilishi, balki qayta ko'rib chiqilishi (guruhlanishi va sintez qilinish), boshqaruv qarorlarini qabul qilishni qo'llab-quvvatlash maqsadida oliy ta'limni rivojlantirishni boshqarish amaliyotining joriy ehtiyojlarini qondirishi kerak. Shuningdek, ta'limni rivojlantirishni boshqarishning o'ziga xos xususiyatlarini - hodisalarning rivojlanish variantlarining xilma-xilligini, vaziyatlarning yuqori o'zgaruvchanligini, barcha ta'lim jarayonlarining siklikligini va ularning vaqtiy chegaralanganligini hisobga olish muhimdir. Ta'lim sifatiga erishish (rivojlanish vektori sifatida) ta'lim faoliyati holatini

(vaziyat, o'quv jarayoni, tuzilma yoki umuman oliy ta'lim darajasida) doimiy monitoring va tahlil qilish zarurligini belgilaydi, bu ma'lumotlar oqimini oshiradi va ularni boshqaruv maqsadlarida ishlab chiqish uchun qayta ishlash masalasini dolzarblashtiradi.

Zamonaviy menejment tafakkurining eng istiqbolli yo'nalishlaridan biri bu muammolarni hal qilishning bilimga asoslanganligidir. Ushbu qarash ta'lim faoliyati holati, "bilimga", to'g'rirog'i, uni ifodalash, saqlash, qayta ishlash, talqin qilish va yangi bilimlarni ishlab chiqarish jarayonlari"ga e'tiborni qaratadigan kognitiv yondashuvning imkoniyatlari to'g'risidagi ma'lumotlar to'plami bilan ishlash uchun kontekstni belgilaydigan ma'lumotga "ulanish" zarurligini taqozo etdi.

Menejmentning ikkita toifasi – "axborot" va "idrok" (tasvir, bilim) o'rtasidagi aniq ko'rinadigan bog'liqlik oshkor qilishni talab qiladi, chunki u ijtimoiy tizimlarni boshqarishga xos bo'lgan "inson tajribasi ko'rinishidagi yashirin bilim"dan ham foydalanadi.

Shu bilan birga, oliy ta'limni rivojlantirishni boshqarish muammolarini hal qilish ko'p jihatdan rivojlanishni boshqarish obyekti miqyosidagi ma'lumotlarni olish va qayta ishlashning bir xil siklik mexanizmi - ma'lumotlarni qidirish, guruhlash, tahlil qilish, "tasvir" ni bilimga asoslangan holda yuzaga kelgan vaziyat, tashxis qo'yish, bilimga asoslangan muammoni hal qilish yo'llarini izlash, boshqaruv qarorini shakllantirish bilan bog'liq.

Axborotni idrok etishning taxminiy subyektivligi va uni oliy ta'lim faoliyatining qonuniyatlari (tuzilmalari, ta'lim jarayonlari va vaziyatlar) to'g'risidagi bilimga aylantirish quyidagi yo'llar bilan kamayishi kutilmoqda:

- boshqaruv qarorlarini qabul qilish jarayonida barqaror pedagogik qonuniyatlar va aloqalardan foydalanish (ta'lim oluvchilar va pedagoglarga bog'liq, ularning ta'limning individual agentlari sifatida o'zaro ta'siri - agentlar guruhining individual xususiyatlarini aks ettirishga qodir jamoa vakillari);

- ma'lumotlarning sifat va miqdoriy ko'rinishini belgilovchi kvalimetrik usullar orqali ta'lim faoliyatining xususiyatlarini rasmiylashtirish, ularni masshtablash va izohlash;

- ta'lim sifatiga erishish sohasidagi manfaatlarini muvofiqlashtirish orqali oliy ta'limning barcha agentlarini boshqaruvga (ta'lim faoliyatini amalga oshirishga va uning samaradorligi uchun javobgarlikka) jalb qilish;

- jarayonni avtomatlashtirishga, ma'lumotlarning to'g'riligini hisoblashga, ularni guruhlash va miqdoriy tahlil qilishga hissa qo'shadigan ta'lim faoliyati holatini (umuman oliy ta'lim, tuzilmalar, o'quv jarayonlari va holatlari darajasida) baholashda axborot-kommunikatsiya texnologiyalari va axborot tizimlari yutuqlaridan foydalanish.

Shunday qilib, "subyektivlik" faqat ta'lim faoliyatining tahlil qilinadigan holatining ichki muhitiga taaluqli va o'rganilayotgan jarayon chegaralarida to'liq hisobga olinadi, uning sifat xususiyatlarida aks etadi. Shunday qilib, idrokning subyektivligi oliy ta'lim rivojlanishini boshqarishga ijobiy ta'sir ko'rsatadi, bu rivojlanishni boshqarishning tahlil qilinadigan obyektning murakkabligi va o'ziga xosligini va tizim agentlarining xatti-harakatlarini hisobga olishga imkon beradi, bu esa dinamik javob

berish imkoniyatini ta'minlaydigan boshqaruv qarorlarini qabul qilishni qo'llab-quvvatlashning yangi mexanizmlarini shakllantirish maqsadida axborot-kognitiv yondashuvdan foydalanishni asoslaydi. Oliy ta'limning axborot atomarligi tizimning axborot salohiyati (axborotning umumiy oqimi) va foydalanuvchi (menejer) tomonidan hozirgi vaqtda idrok etilayotgan axborotning kesishmasidan shakllanadi; Aynan shu kesishuv pirovardida oliy ta'lim rivojini boshqarish samaradorligini oshirishga xizmat qiluvchi tashkiliy-pedagogik bilimlarni shakllantiradi.

Axborot va kognitiv yondashuvlarning integratsiyasi oliy ta'lim holati to'g'risidagi ma'lumotlarni qayta ishlash orqali yangi bilim va qonuniyatlarini doimiy ravishda o'zlashtirish orqali taasurotlarni aдекватligi, aniqligi va ko'lamini oshirishga qaratilgan:

- "talaba – pedagog", "talabalar guruhi – pedagog", "talaba - ta'lim muhiti" pedagogik o'zaro munosabatlari doirasida;

- ta'lim tashkiloti ichidagi ta'lim faoliyatini qo'llab-quvvatlovchi jarayonlar o'rtasida, masalan, o'quv-uslubiy ta'minot va o'qitish, pedagoglar malakasini oshirish va o'quv-uslubiy ta'minot va boshqalar;

- bitta ta'lim tashkiloti, klaster, shahar, hudud doirasida ta'lim agentlarining o'zaro munosabatlari o'rtasida;

- oliy ta'lim tizimidagi oliy ta'lim muassasalari o'rtasida.

Xulosa va takliflar. Shunday qilib, "axborot" va "kognitiv"likning o'zaro ta'siri oliy ta'limning mavjud axborot resursi tufayli entropiyani kamaytirish nuqtai nazaridan aniqlanishi mumkin:

- har qanday resurs kabi ma'lumot ham "chiqarib" olinishi va undan keyin ishlatilishi kerak;

- axborotni qayta ishlashga, tizimlashtirishga, umumlashtirishga, to'plashga imkon bo'lsagina resurs vazifasini bajara oladi;

- resurs sifatida axborot nafaqat tuganmas, balki vaqt o'tishi bilan kognitiv, mazmunli, texnologik va protsessual jihatlarida sezilarli darajada ortib borish tendensiyasiga ega;

- axborot resurs sifatida bilimning asosi bo'lib, uni ishlab chiqarish jarayonidan o'tadi;

- axborot resurs sifatida uzatish oqimlarini (aloqalarini) tashkil qilishni talab qiladi;

- axborot manba sifatida barcha tizimlarda yangi turdagi jarayonlar va faoliyat turlarini keltirib chiqaradi.

Integratsiyalashayotgan "kognitivlik" oliy ta'limning diskret elementlari (tuzilmalari, ta'lim jarayonlari va vaziyatlar) axborot tavsifini o'rganilayotgan obyektning xususiyatlariga ko'ra tasviriga o'zgartirishga imkon beradi. Vaqtning hozirgi qat'iy belgilangan nuqtasida kognitiv tasavvur tizimning holati (I), tizimning mavjud axborot potentsiali (H) va ularning kesishishi - axborot murakkabligi (C) to'g'risidagi idrok etilgan ma'lumotlar orqali shakllanadi. Oliy ta'lim rivojlanishini boshqarish amaliyoti talab qiladigan ma'lumotlarni axborotga, axborotni bilim va qonuniyatlarga aylantirish jarayoni A.A. Denisovning axborot sohasi nazariyasining asosiy postulatlariga asoslanadi. Biz ularning oliy ta'limning rivojlanishini boshqarish uchun uning holatini tahlil qilishda qo'llanilishini ko'rsatishni zarur deb hisoblaymiz.

ADABIYOTLAR

1. Борытко Н.М. Управление образовательными системами: учебник для студентов педагогических вузов / Н.М. Борытко, И.А. Соловцова ; под ред. Н.М. Борытко. – Волгоград : Изд-во ВГИПК РО, 2006. – 48 с.
2. Красикова В.В. Управление качеством образования в дошкольном учреждении / В.В. Красикова // Управление современным дошкольным образовательным учреждением: сборник статей / научн. ред. Е.И.Касаткина. – Вологда : Изд. центр «ВИРО», 2004. – С. 56–59.
3. Лебедев О.Е. Управление образовательными системами: теория и практика: учебнометодическое пособие / О.Е. Лебедев. – СПб.: Отдел оперативной полиграфии НИУ ВШЭ, 2011. – 108 с.
4. Журинская Е.Е. Роль и место колледжа как учреждения среднего профессионального образования в системе непрерывного педагогического образования / Е.Е. Журинская // Вестник Ленинградского государственного университета им. А.С. Пушкина. – 2013. – С. 74–83.
5. Землянский В.В. Адаптивное управление образовательным процессом в колледже / В.В. Землянский, П.В. Желтов // Вестник Костромского государственного университета. – 2009. – № 2. – С. 266–270.
6. Ключева Е.В. Педагогика: курс лекций по актуальным проблемам общего и дошкольного образования: учебное пособие / Е.В. Ключева, Т.В. Наумова, Е.В. Губанихина, М.Н. Корешкова; под общ. ред. Е.В. Ключевой, Т.В. Наумовой. – Арзамас: Арзамасский филиал ННГУ, 2013. – 254 с.
7. Егоров В.В. Педагогика высшей школы: учебное пособие / В.В. Егоров, Э.Г. Скибицкий, В.Г. Храпченков. – Новосибирск: САФБД, 2008. – 260 с.